

disilà...
...là

Françoise d'Eaubonne

El sexocidi de les bruixes

Traducció i Postfaci
Meritxell Martínez

Títol original:
Le sexocide des sorcières

© de l'edició francesa: L'Esprit Frappeur, 1999
© d'aquesta edició: *incorpore*, 2019
© de la traducció: Meritxell Martínez

Correcció: Cristina Carbonell
Maquetació: Albert Coma
Portada: las melas

incorpore@incorpore.org
www.incorpore.org

Impressió: QP Print

Depósito legal: B 23276-2019
ISBN: 978-84-120147-2-3

incorpore

INTRODUCCIÓ

Si difereixo de tu, lluny de menystenir-te, t'engrandeixo.

Antoine de Saint-Exupéry

El novembre de 1998 una desena de personalitats feministes van signar una petició¹ que havia escrit i que després vaig enviar al Vaticà per demanar a Joan Pau II, en ple procés de reconeixement dels crims comesos a les diferents categories de víctimes de l'Església, que demanés perdó pels dos segles de sexocidi que, des de llavors, s'han denominat (de manera reductora) «caça de bruixes».

Com que estava fent circular la iniciativa en els entorns universitaris i entre dones implicades en moviments o corrents de pensament pròxims a l'antisexisme, la vaig enviar a Geneviève Fraisse, en aquella època delegada interministerial pels drets de les dones a França, que es va negar a signar-la emparant-se en aquestes paraules:

«L'acusació de bruixeria va poder servir a algunes persones com a pretext per justificar la seva misogínia i confinar les dones en l'esfera privada. [...] La voluntat d'assassinar les dones bruixes a causa del seu sexe i no de la seva activitat és, en efecte, una distinció difícil d'establir.»

Refusant fer servir la paraula sexocidi, Geneviève Fraisse desestimava signar la petició.

Malgrat els preàmbuls del seu text, explicitats amb un gran luxe de detalls, reconeixia que «algunes persones»

¹ El text d'aquesta carta és al final del llibre, així com la llista de les primeres persones que la van signar.

havien participat en la «caça de bruixes». D'aquesta manera, minimitzava l'ampli consens i la vasta organització que pretenia executar una exterminació massiva, reduïa l'objectiu d'aquesta massacre a una empresa que (en el pitjor dels casos) hauria pretès eliminar les dones d'una professió mèdica que l'Església ja els havia prohibit practicar així com als homes casats, per haver «tocat la dona» (*sic*).

No és la primera vegada, vaig subratllar en la meva resposta, que les dones amb càrrecs oficials i a priori feministes desestimen les reivindicacions de les dones corrents, seguint el conformisme del que és «políticament correcte»; fins i tot amb el risc de sentir-se després sobrepasades per l'evolució de l'esdeveniment. Sense remuntar-me fins a Françoise Giroud i el seu ministeri-andròmina (que mai va donar un altre tipus de respostes a les preguntes rebudes), m'agradaria esmentar la petició que vaig enviar fa uns dotze anys a un alt càrrec de l'Elisi: necessitàvem obtenir l'asil polític per a dones que havien fugit dels seus països d'origen, amenaçades de mort per haver rebutjat l'opressió sexual que patien (matrimoni forçat, segrest, perill de mutilació sexual, etc.). Em van respondre que l'únic motiu que podia justificar l'asil era polític (com si l'opressió i l'agressió física d'un ésser humà per la seva pertinença a una categoria no fossin polítiques.)

No obstant això, fa cinc anys, quan era secretària general de l'associació SOS Sexisme, vaig poder obtenir el dret d'asil per a una dona de l'Aràbia Saudita condemnada a mort per adulteri, gràcies a una sol·licitud... que vaig transmetre al primer ministre canadenc.

La França d'avui sembla seguir els passos de la seva germana petita d'Amèrica, ja que fa poc he tingut l'oportunitat de sentir

que s'estava a punt d'aplicar la mateixa mesura per a diferents casos que no han estat notícia en cap diari. Tot i això, no oblidu que el 1995 es va donar molt de suport a les dones de la resistència iraniana, refugiades a França, sobretot arran de l'heroic suïcidi de Homa Darabi.²

Aquesta carta al Papa, difosa a internet, va suscitar aprovacions, però també una reacció particularment pèrfida d'una altra feminista considerada pionera, Lilian Kandel, que m'acusava d'«aparentar» (*sic*) ignorar que les disculpes presentades als jueus pel Vaticà, punt de partida de la meva petició,³ no estaven motivades més que pel genocidi nazi! Com

2 Al llarg del llibre, tornaré a aquest cas representatiu de l'actual ginofòbia (o odi de les dones) integrista.

3 El març de 1998 el papa Joan Pau II va demanar perdó als jueus en nom de les persones «que els havien causat sofriment», posicionant-se per primera vegada sobre el genocidi del poble jueu. Vuit mesos després, Françoise d'Eaubonne escrivia i difonia la seva petició. Partint de la iniciativa papal i de la definició de la paraula *genocidi*, pretenia que l'Església es penedís públicament per la seva implicació en la matança massiva de dones durant l'Edat Mitjana, és a dir, pel sexocidi perpetrat amb la seva complicitat.

No està de més recordar aquí l'article II de la Convenció per a la prevenció i la sanció del delictes de genocidi (1948): «S'entén per genocidi qualsevol dels actes esmentats a continuació, perpetrats amb la intenció de destruir, totalment o parcialment, un grup nacional, ètnic, racial o religiós, com a tal: a) matança de membres del grup; b) lesió greu a la integritat física o mental dels membres del grup; c) submissió intencional del grup a condicions d'existència que hagin d'implicar la seva destrucció física, total o parcial; d) mesures destinades a impedir els naixements en el si del grup; e) trasllat per força de nens del grup a un altre grup».

Un grup «nacional, ètnic, racial o religiós». Les dones, víctimes durant segles de la persecució i de la massacre massiva pel simple fet de ser dones (i no bruixes, com s'ha pretès al llarg de la història), víctimes de tots els

si aquesta evidència tingués cabuda en un text que apunta a finalitats ben diferents.

Això, però, no és el més important. Un cop esquivats els comentaris i les reaccions provocades per aquesta petició i, sobretot, amb motiu de la —sincera o fingida— incomprensió d'una Geneviève Fraisse que il·lustra la resistència oficial respecte a les veritats històriques que acaben de sortir a la llum, em va semblar just desenvolupar la meua rèplica examinant una qüestió que encara no està resolta: la ginofòbia universal i el desig de matar l'Altre. Aquesta és la raó per la qual he escrit aquest llibre. Desitjo, si no és massa pretensions, que ajudi a introduir la paraula *sexocidi* en la llengua, igual que vaig aconseguir introduir, el 1971, el terme *phallocrate* (*fal·lòcrata*) en la llengua francesa.

PRIMERA PART

Una vella història

actes esmentats en la Convenció per a la prevenció i la sanció del delictes de genocidi, no estan incloses en la definició de *genocidi*. Per això, l'autora proposa encunyar un nou terme: *sexocidi*. (N. de la t.)

I. COSES QUE CAL RECORDAR

El poeta indi Rabindranath Tagore va declarar: «Occident ha plantejat grans qüestions per a les quals no ha estat capaç de trobar resposta, com ara el conflicte entre sexes».

Almenys l'ha plantejat.

Convé assenyalar que aquesta cita és un dels pocs homenatges d'Orient a Occident que no al·ludeixen al progrés tècnic, sinó (al contrari?) a una forma de pensament que representa un assoliment positiu. Venint d'una cultura que, a més, fascina la nostra, aquest elogi mereix ser recordat. Fins i tot amb l'objecció: «no ha estat capaç de trobar resposta».

Orient, modelat per un dualisme que a vegades frega el maniqueisme, no s'ha plantejat mai aquest tipus d'interrogacions.⁴ Des de fa milers d'anys, els seus valors transcendents es refereixen al masculí, la feminitat del qual, atribuït i accessori, només serveix per reflectir la llum que emet, com la Lluna serveix de mirall mòbil al Sol. Les grans divinitats femenines no són més que les matrius d'un univers regit pels déus, els vigorosos flancs d'on brollen les constel·lacions de la Vida. Els immensos orificis dels seus temples que, en algunes regions, simbolitzen clarament la cavitat vaginal i el clítoris

⁴ Excepte aquesta paradoxa: el pensament científic. Enfront d'un Occident congelat durant mil·lennis en l'oposició subjecte-objecte i en els mínims indivisibles, els filòsofs més antics van trobar veritats (que la nostra «nova física» descobreix just ara) en aquest mateix Orient contradictori.

no han de donar lloc a enganys sobre l'universalisme fal·lic del culte.

Per admetre o discutir un *conflicte*, cal comptar amb la presència de dos principis oposats? L'únic sexocidi, modest, de la vídua hindú que es llança a la pira funerària del seu marit no pot equiparar-se a la crema de bruixes medieval ni al forn crematori de l'«home efeminat»... Cap record mitològic de les cultures hindús o xineses, tan fecundes en combats entre humans, déus, gegants i dracs, fa palesa l'empremta d'un combat entre sexes o d'un perill provinent de la feminitat per envilir o destruir el «sexe primer». No existeix res comparable al concepte metafísic, subjacent en el mite de Pandora o la poma d'Eva, que ha instaurat a Occident des de temps remots la ginofòbia que va engendrar les primeres fantasies de sexocidi.⁵ I no obstant això, la misogínia impregna l'ensenyament i el folklore, regeix la legislació; tot i que no és més que un àmbit de l'esfera privada, d'on neixen la moral i la sàtira.

Occident s'ha estructurat històricament, en tota la seva tradició cultural, a partir de la conca del Mediterrani. Si bé Orient Mitjà va estriar ben aviat el marbre grec amb les seves tornassolades infiltracions, l'esquerda del cristianisme va desviar aquesta via ancestral cap al patriarcat i no cap a l'ordre tribal «de l'harem i dels cosins»; el conflicte entre el primer i el segon sexe va seguir durant segles l'evolució esbossada i augurada per les fantasmagories de les llegendes grega i judeocristiana.

L'esplendor mediterrània, aquest fenomen únic que és la intel·ligència hel·lena, tan eficient en l'aspecte simbòlic com en

5 Per seguir la pista del conflicte, cal retrocedir fins a temps remots. Fins als sumeris i els accadis (segles VI-II aC), com veurem.

el racional, va arribar a formular fins i tot, mitjançant el mite de les amazones —mite elaborat a partir de fragments reals, és a dir, d'esdeveniments inscrits en el curs de la història— i la comèdia d'Aristòfanes *Lisístrata*, una espècie de política-ficció sobre la inversió de les fantasies masculines que situava el sexocidi en el terreny dels interessats. La inversió d'un somni encara mal formulat, però ben visible en la ginofòbia de l'Antiguitat. Per témer fins a tal punt les «devoradores de carn humana», com les anomenaven, o atribuir el crim suprem del parricidi a les dones de Lemnos (i no als fills freudians revoltats!), calia que, des de temps primitius, els grecs tinguessin consciència que el seu propi sexisme era extremament mortífer.

L'antic somni atenenc

Un dels primers mites de la democràcia atenenca és el de la ciutat dels homes, on la dona està totalment absent, i on la feminitat és assumida per l'efeb, l'eromen. «Per què Zeus ens obliga a passar per les dones per tenir fills?», gemega un poeta d'obra esvaïda. «Per què no s'accontenta Déu amb una ofrena al seu altar que obtindria el mateix resultat?».

Aquest lament, considerat durant molt de temps l'ocurrència d'un autor casat amb una dona difícil, és, molt al contrari, l'expressió d'un afany col·lectiu arrelat en la sensibilitat de la polis.

Per què són necessàries les dones quan tens un esclau que fa les tasques domèstiques i un adolescent desitjable per a la pedicació? Per què són necessàries si no per a la reproducció dels mascles?

El filòsof Louis Dugas assenyala a propòsit de la família grega anterior a Xenofont: «Existeix una indiferència absoluta entre els esposos; el matrimoni no sembla haver estat considerat mai pels antics una condició de felicitat privada [...] inspirada per l'amor, ni tan sols reduït a l'atracció física».⁶ Aquest fragment és més revelador de la cultura d'aquella època que els casos, constantment citats, d'algunes grans cortesanes que van inspirar homes polítics com Alcibiades, o a filòsofs com Sòcrates, alumne de Diotima de Mantinea.

S'ha atribuït aquesta negació, i fins i tot anihilació, de la dona, a l'homosexualitat grega. El professor Robert Flacelière,⁷ sorprèn per la lectura de Plutarc, es pregunta si, al contrari, no va ser l'al·lèrgia a la dona concebuda com un ésser humà de ple dret, la que va motivar la preferència homosexual.

El mite de Narcís, mort per encomanar-se a l'amor de la seva pròpia bellesa, pot contemplar-se com el símbol de la fi de l'esplendor de la societat hel·lena per no haver pogut obrir-se a l'alteritat, en l'embriaguesa d'un logos pensat, sentit i escrit estrictament en masculí.

Hi ha qui objectarà que misogínia no és ginofòbia i que el rebuig de la dona, és a dir, la preferència gairebé institucionalitzada pels joves, no té una relació directa amb les fantasies de sexocidi. Sense aturar-nos en el to tirànic de Creont proclamant davant Antígona, en la tragèdia de Sòfocles, que si una dona gosa alçar-se «cal aixafar-la», recordarem el poeta Hesíode, que carrega contra el segon sexe amb la mateixa ràbia que els futurs Pares de l'Església,

6 Louis Dugas, *L'Amitié antique*, Alcan, París, reedició de 1914.

7 Robert Flacelière, *La vie quotidienne en Grèce au temps de Périclès*, Hachette, París, 1959.

declarant, deu segles abans que el teòleg Orígens, que la dona és «una terrible plaga instal·lada enmig dels homes mortals»; i això... com a càstig pel pecat original! (Però aquí es tracta de la captura del foc per Prometeu. Sempre la mateixa culpabilització de l'home que accedeix a un secret dels déus.) ¿És que potser no n'és l'exemple més convincent la mort de l'amazona abatuda per Aquil·les, encoratjat per l'entusiasme dels hoplites: «Ensenya-li a comportar-se com una dona!», o sigui, a conformar-se amb el no-res de la seva condició, un no-res que la rebel només acceptarà en la mort?

Per a alguns estudiosos, aquest acarnissament dels antics, el mateix durant segles i en països molt diferents, remet al crit de Budicca, la reina celta violada pels soldats de Neró: «No hi ha res més ultratjant que una reina abatuda». S'aventuren en la hipòtesi d'un terror que engendra ferocitat, les arrels de la qual s'endinsen en el record d'un regne matriarcal. «Per què no es van conformar senzillament a subordinar les dones?», se sorprèn Wolfgang Lederer.⁸ No debatrem aquí aquesta qüestió perquè sobrepassa àmpliament el nostre propòsit.⁹

L'important és aquesta voluntat fal·locràtica tenaç de preservar-se d'una categoria, reduïda des de fa temps a la impotència; una voluntat que culmina en el somni de la desaparició general de l'Altre, malgrat l'absoluta impossibilitat d'aquest somni.

8 Lederer Wolfgang, *Gynophobia ou la peur des femmes*, París, Payot, 1970.

9 L'he abordat, però, a Françoise d'Eaubonne, *Les femmes avant le patriarcat*, París, Payot, 1975.

El Mateix i l'Altre¹⁰

«No és fortuït que la gran civilització de l'homosexualitat, Grècia, fos també la del culte al Mateix i, sobretot, al logos».¹¹

Cal atrevir-se a inventar aquest neologisme: *fal·logos*.

L'ocultació de la cinquantena de dones filòsofes de l'Antiguitat grecoromana, descobertes fa poc —a vegades grans noms com Hipàtia—,¹² no s'ha d'atribuir al fet que la llunyania temporal esborra les glòries del passat. Aquest fenomen es constata en molts altres àmbits i correspon, en un passat menys llunyà, a la intenció patriarcal d'anihilació de la dona, i de la feminitat. Eliminar noms rellevants és l'acte simbòlic de l'assassinat, tal com feien els egipcis martellejant les inscripcions on hi havia noms reprovats, per exemple, Aton el monoteïsta. I també l'Església, que matava dues vegades

10 Des de l'Antiguitat, els discursos generats per les societats s'han estructurat seguint els paràmetres de l'alteritat i la dualitat: el Mateix (l'ídic a si mateix) i l'Altre (el diferent de si mateix). Els termes que componen aquesta estructura dual solen mantenir una relació de reciprocitat, excepte en el cas de l'home i de la dona: «Ell és el Subjecte, ell és l'Absolut; ella és l'Altre», escriu Simone de Beauvoir en *El segon sexe (Le Deuxième Sexe)*, volum I, Gallimard, París, 1949, p.17). La relació entre els sexes es constitueix, doncs, des de la dicotomia identitat/alteritat, establint una jerarquia entre tots dos termes: l'home-mateix és superior, és el «sexe», mentre la dona-altra no és només l'«altre sexe», sinó també i sobretot el «segon sexe». Un dels grans reptes del combat feminista és, no solament aconseguir aquesta reciprocitat, sinó que la dona i la feminitat ja no siguin considerades com «l'Altre», com la inquietant, pèrfida i eterna alteritat. (N. de la t.)

11 Stephen Zagdanski, *Le Sexe de Proust*, Gallimard, París, 1994.

12 Régine Pietra, *Les Femmes philosophes de l'Antiquité grecoromaine*, L'Harmattan, París, 1997.

la seva víctima, cremant les actes del judici de l'homosexual cremat, en virtut del *peccat mut*.

Tot i això, el sexe vencedor no pot suprimir la totalitat de l'Altre, és a dir, d'allò que és diferent, d'allò femení, indispensable per a la reproducció del Mateix. Aquest somni d'anihilació de l'Altre ha encoratjat nombrosos fanàtics, com aquells terroristes d'extrema dreta contraris a la independència d'Algèria (Organització de l'Armada Secreta, OAS), que proclamaven l'exterminació d'«aquells bruts àrabs», a què Sartre responia amb aquestes encertades paraules: «És literatura!».¹³

No sabem si la literatura exterminadora de l'Antiguitat reservada al segon sexe va inspirar la llegenda de la derrota de les amazones que es continuava celebrant a Grècia mil anys després de la seva suposada data. El que sí que sabem és que va inspirar el gran quadre de Rubens, exposat al Museu de Chantilly, on la massacre a la riba del Termodont va suggerir aquest vers a José María de Heredia: «El riu en les seves dues ribes cobert de guerrers».¹⁴

L'amazona Pentésilea abatuda per Aquil·les simbolitza l'assassinat personal de la dona que no sap «comportar-se com una dona», i la derrota del Termodont, l'exterminació somiada del perill que representa l'Altre per al Mateix. Pot ser que mai sapiguem, malgrat els avenços dels estudis històrics sobre la tradició de les amazones,¹⁵ quanta historicitat

13 Jean-Paul Sartre, *Les Temps modernes*, París, 1961.

14 José María de Heredia, *Les Trophées*, « Le Thermodont », Lemerre, París, 1893.

15 Geneviève Pastre, *Du mythe à l'histoire*, « Les Octaviennes », París, 1996.

correspon al mite i, per tant, a aquests dos casos; però l'essencial és que tots dos contenen una indubtable manifestació de les fantasies de sexocidi.

Els anys seixanta un professor alemany va assenyalar que la llegenda de les amazones només posava de manifest les fantasies del masoquisme masculí! Es pot somiar amb la inversió de valors que es permeten els fal·lòcrates més ingenus. El Her Doktor-intèrpret converteix una matança massiva heroicament capitanejada per Teseu o Hèracles —és un dels seus dotze treballs— en una manifestació, no de sadisme, sinó de masoquisme, perquè la pitjor condemna que pot infligir-se al «sexe primer» és la rebel·lió armada, fins i tot vençuda, de la feminitat!

En aquest punt, podem citar la famosa «guerra de noies» que, al segle VIII, va ensangonar Bohèmia i va acabar amb la instauració de la breu dinastia dels premíslides, encara que el significat d'aquest conflicte fos una mica diferent. Només es tractava d'una lluita pel tron entre dos candidats de sexe diferent; el nou aspecte del combat va ser que les dones es van unir massivament a la candidata i els homes al príncep Přemysl. Després de la derrota, les dones van sofrir una innegable reculada en les seves condicions de vida, fins llavors més o menys protegides de l'opressió per una tradició de superstició màgica, d'origen rural. Malgrat això, aquesta derrota no pot ser considerada el sexocidi somiat pels seguidors de Přemysl. És tan sols un esdeveniment, gairebé anecdòtic, que il·lustra la llarga lluita de sexes desencadenada després de la pèrdua d'un món que no era «matriarcal», sinó que reservava a la dona un tron no a capdamunt sinó al centre de la societat.

Eie d'an pa! «Tot és possible», diu Heròdot.

Françoise Gange ha dedicat un llibre, extremament erudit, a la substitució de la Gran Deessa pels déus masculins del patriarcat: *Les Dieux menteurs*.¹⁶ Ha estudiat amb especial atenció el vincle entre la mitologia sumèria i la cultura grega. En la seva anàlisi, destaca el passatge de l'assassinat de l'antiga divinitat femenina que és obligada a casar-se amb el jove vencedor. A través d'un relat llegendari —*Epopèia de Guilgameix*—, l'actualització de la presa del poder deixa entreveure el desig de mort:

La dona així maltractada va ser transformada en cadàver,
I el cadàver va ser penjat d'un clau!¹⁷

La continuació del mite designa, vaticinant l'evolució de la societat, la instauració del matrimoni que subordina la Deessa («Tu seràs el senyor i jo la dama. No em matis, *germà meu*»)¹⁸ com una transformació més ajustada a la necessitat de procreació i al desig primordial de mort d'allò femení.

16 Françoise Gange, *Les Dieux menteurs*, Éditions Indigo, París, 1998.

17 Jean Bottéro i Samuel Noah Kramer, *Lorsque les dieux faisaient l'homme*, Gallimard, París, 1989. Citat per Françoise Gange.

18 Françoise Gange, *op. cit.*, 1998. El subratllat és meu.